

institutions in the system of professional preparation of future teachers is a teaching practice that promotes the formation of creative relations students for future educational activities.

Key words: professional training, the future Uchitel. competency-based teacher, professional activities, teaching practice, competently paradigm, professional competence, competence approach.

УДК 378.147: 808.3

Сугейко Л.Г.

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІЙ ОСНОВІ

У статті розглядаються основні положення системи професійної підготовки учителя початкової школи під час вивчення мовознавчих дисциплін на основі лінгвокраїнознавчого матеріалу про національні традиції, обряди, побут рідного народу, природу краю, його історію, національне мистецтво, народну символіку тощо.

Ключові слова: лінгвокраїнознавча компетенція, професійна культура, культурологічний матеріал, тематичні групи народознавчих номінацій.

В умовах політичної й економічної нестабільності, втрати духовності, загострення національних відносин винятково важливою стає роль школи і педагогічної науки як гарантів збереження культури і суспільної моральності. Важливою передумовою цього є створення в країні цілісної системи безперервної освіти, спрямованої на відродження духовного потенціалу нації. У цих умовах виникає гостра необхідність повернути освіту та педагогіку в контекст культури. Вихід із кризи, відродження духовності і моральності, у тому числі і педагогічної науки, можливі через відродження потенціалу педагогічної науки, підвищення авторитету та престижу професії вчителя.

Випускник сучасної школи, вищого навчального закладу готується до життя в умовах ринкового господарювання, діалогу культур і народів, міжнаціонального спілкування, нової релігійності. Адаптація до цих умов вимагає від нього практичного оволодіння основами економіки, комп'ютерної грамотності, навичками спілкування, знання релігійних свят, народних звичаїв. Посилення культурознавчого компоненту в навчанні дозволяє реалізувати принцип комунікативної спрямованості, організувати зацікавлене спілкування і взаємодію учнів і, таким чином, відкрити доступ до культури нашого народу та забезпечити діалог культур.

Ідеям формування фахової компетенції на лінгвокраїнознавчій основі присвячено чимало наукових праць: у мовознавстві (Н.Бабич, І.Білодід, В.Виноградов, Б.Головін, А.Коваль, Л.Мацько та ін.); в українознавстві (В.Антонович, О.Воропай, М.Грушевський, Я.Калакура, А.Коломієць, П.Кононенко, В.Сніжко, Л.Токар та ін.).

Мета статті: визначити особливості роботи з культурологічним матеріалом, який збагачує мовлення студентів, стимулює пізнавальну активність, пробуджує і розвиває почуття національної самосвідомості, озброює студентів науковими основами методики викладання української мови як навчальної дисципліни.

Вихідні положення системи професійної підготовки вчителя включають такі компоненти: оволодіння професійною культурою; формування особистості вчителя; фундаменталізація освіти; забезпечення широкої загальногуманітарної освіти; технізація гуманітарної освіти; забезпечення високого рівня практичного володіння професійною майстерністю; інтеграція курсів педагогіки, психології і методики; можливість індивідуальної самореалізації; диференційована оцінка не знань, а професійних умінь, професійної майстерності. Отже, особлива увага приділяється підготовці майбутніх учителів,

які могли б вміло здійснювати пошук і добір лінгвокраїнознавчої та педагогічної інформації, що дозволяє формувати мотиви до вивчення мови.

Специфіка прояву національного характеру в особливостях культури полягає, зокрема, в тому, що в елементах матеріальної і духовної культури як би акумулюється минулий і справжній досвід даного народу, його минула і справжня історія. Зростаючи на національному ґрунті, культура того або іншого народу вбирає в себе елементи культури інших народів, унаслідок чого збагачується тим, що створено генієм іншого народу.[3, с. 14] Водночас, будучи діалектично взаємозалежною з матеріальними і духовними цінностями інших націй, культура даного народу позитивно впливає на їхній розвиток. Тому вчитель початкових класів повинен мати достатній багаж знань у галузі культури.

Ознайомлення дітей із національними традиціями, обрядами, побутом рідного народу, його історією дає можливість формувати національну свідомість, особистісні риси майбутнього громадянина і має органічно вплітатися в загальну канву педагогічного процесу сучасної школи. Цей матеріал має широко використовуватися для вирішення суто мовних завдань: збагачувати мовлення дітей яскравими, оригінальними українськими словами та виразами, виховувати звукову культуру мовлення, розвивати образність та виразність мовлення дітей. Тому під час вивчення мовознавчих дисциплін необхідно ознайомлювати студентів з основами лінгвокраїнознавчої роботи, національними традиціями, обрядами, побутом рідного народу, природою рідного краю, його історією, національним мистецтвом, народною символікою, народним календарем; формувати уявлення про методи і прийоми лінгвокраїнознавчого та лінгводидактичного аспектів навчання мови, що сприяє розвитку інтересу студентів до історичної спадщини народу та її творчого використання, озброює студентів науковими основами методики викладання української мови як навчальної дисципліни [5, с. 37].

Серед завдань курсу "Сучасна українська мова з практикумом", "Сучасний український правопис", "Українська мова за професійним спрямуванням", "Методика навчання української мови", українознавчий цикл дисциплін можна пропонувати різні види самостійної роботи з культурологічним матеріалом, що збагачує мовлення студентів яскравими, оригінальними народними словами та виразами, стимулює пізнавальну активність студентів, пробуджує і розвиває у студентів почуття національної самосвідомості: образність та виразність мовлення, виховує культуру наукової праці.

Сучасна лінгводидактика пропонує різні способи використання культурологічного фонду в навчальному процесі, що нерозривно пов'язаний із пізнанням історії народу, передбачає фонові країнознавчі відомості. Отже, йдеться про поєднання лінгвістичних і країнознавчих (культурологічних) завдань навчання. Йдеться не просто про культуру, а про характерні мовні засоби, котрі цю культуру відтворюють. Так формується культурна пам'ять носіїв мови й розширюються обрії світобачення у вивченні мови. Донесення національно-культурної семантики мовних одиниць – це предмет лінгвокраїнознавчого викладання мови, де країнознавчі реалії є невід'ємною частиною кумулятивної компетенції.

На лекційних заняттях доцільно розглядати такі питання як лінгвокраїнознавство, аспекти вивчення мови на сучасному етапі, країнознавчі матеріали, дидактичні умови добору краєзнавчих матеріалів на уроки з мови, культурологічна лексика сучасної мови, принципи та критерії добору культурологічної лексики. Важливим компонентом змісту навчання поряд із комунікативною компетенцією виступає і соціокультурна, яка складається з країнознавчої та лінгвокультурознавчої компетенції. Виділення лінгвокраїнознавчої компетенції як складника змісту навчання зумовлено тим фактом, що самій мові властиво накопичувати, зберігати та набивати факти та явища культури народу - носія цієї мови. Ці факти та явища, як правило, відомі усім членам мовної спільноти, оскільки засвоюються ними у процесі навчання, виховання тощо [4, с. 12]. Подібні відомості відносяться до так званих фонових знань. Вони є характерними для жителів конкретної країни і здебільшого невідомі іноземцям, що звичайно ускладнює процес спілкування, оскільки взаєморозуміння неможливе без принципової тотожності в обізнаності комунікантів про оточуючу дійсність.

До таких засобів належать реалії (безеквівалентні лексичні одиниці, абрєвіатури, назви подій суспільного та культурного життя країни, імена історичних осіб) та фонова лексика.

Безеквівалентні лексичні одиниці називають поняття, які не існують в інших мовах та культурах. Фоновою лексикою називається іншомовна лексика, що відрізняється лексичними фонами (рівень лексичного поняття при цьому збігається) від лексики рідної мови. Крім того, лексика з національно-культурним компонентом може бути представлена фразеологізмами, афоризмами, формулами мовленнєвого етикету [2, с. 23]. Своєрідність цих мовних засобів зумовлює необхідність розробки і використання спеціальних методичних прийомів для їх презентації та засвоєння.

Лінгвокраїнознавство допомагає поєднати навчання мови з вивченням історії та географії країни. Слід зазначити, що лінгвокраїнознавство передбачає таку організацію вивчення мови, при якій студенти знайомляться з сучасним і минулим народу, з його національною культурою через мову і у процесі оволодіння нею. Лінгвокраїнознавство дозволяє залучити студентів до духовного світу українського народу, його національної свідомості, національної психології, словесності, народної педагогіки.

Лінгвокультурна ситуація в Україні сьогодні визначається її минулим, національними особливостями самосвідомості українців, і нарешті, специфічними особливостями Херсонського краю. Лінгвокраїнознавча інформація подається студентам у навчальних текстах, які будуть для них не тільки джерелом знань про природне і соціально-культурне середовище, але й засобом виховання поваги до народу, до його історії, культури. На матеріалах навчальних текстів паралельно продовжується навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, закріплюються і вдосконалюються лексико-граматичні вміння, що передбачає програма із методики навчання української мови.

Народознавчий підхід у навчально-виховному процесі сприяє формуванню загальнолюдської моралі, готовності виконувати заповіді батьків. Такий підхід здійснюється як на заняттях, так і в позаурочний час через ознайомлення студентів з історією родоvodu, ремеслами, іграми, фольклором, народним календарем та святами, що мають велике виховне значення. Різноманітні форми роботи допомагають сформуванню у студентів правильні уявлення про культуру, побут, звичаї, обряди українського народу, виховують любов до рідного краю, розвивають внутрішню культуру.

На заняттях із "Методики навчання української мови" також необхідно звертати увагу на те, що використання країнознавчого матеріалу у навчально-виховному процесі стимулює пізнавальну активність учнів, сприяє міцному й осмисленому засвоєнню знань, формуванню інтересу до вивчення історії свого краю, наближує навчання до життя, пробуджує та розвиває у школярів почуття національної самосвідомості. Успішність роботи з країнознавчими матеріалами визначається певними умовами, а саме: у процесі добору країнознавчого матеріалу до уроку необхідно дотримуватися критеріїв: науковості, доступності, багатофункціональності, емоційної насиченості та особистісної значущості для учнів; використання країнознавчих відомостей має здійснюватися систематично та цілеспрямовано; під час розробки методики використання країнознавчого матеріалу необхідно враховувати пізнавальні особливості школярів, специфіку навчальних предметів та спиратися на пізнавальну активність учнів. Організуючи засвоєння країнознавчого матеріалу, можна використовувати різноманітні методи та прийоми навчання: розповідь учителя про рідний край, бесіду, побудовану на країнознавчій основі, читання краєзнавчої літератури, спостереження над об'єктами рідної природи; сприймання ілюстративного та наочного краєзнавчого матеріалу. Обравши способи опрацювання дібраного матеріалу, вчитель має продумати і його місце у структурі уроку.

На практичних та лабораторних заняттях студентами розробляються вправи та завдання, фрагменти уроків з використанням культурологічних матеріалів. При доборі слів, що відображають духовну і матеріальну культуру українців, студенти використовують такі критерії як семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний, перекладний, експериментальний. Застосовуючи означені критерії, в сучасній українській мові виділяють

такі тематичні групи народознавчих номінацій: опорні терміни українознавства як науки; назви державно-національної незалежності; слова на позначення народної символіки; назви людей за родом занять, майновим і соціальним станом, родинними стосунками; номінації традиційних предметів побуту, кухонного начиння, страв; назви частин народного костюма; слова на позначення музичних інструментів, ігор, танців, фольклорних творів, типові кольороназви; слова із сфери традиційних промислів і ремесел; назви поселень, частин житла; номінації свят, обрядів; назви божеств, міфологічних істот. Ці лексеми характеризують традиційне матеріальне й духовне надбання українського народу. Частина слів представляє українські реалії і не має належного іншомовного відтворення. Ряд номінацій називають предмети, що нічим не відрізняються від аналогічних в інших культурах, але отримали у нашій мові додаткові значення, так звану культурну "конотацію".

Окрім цього, проводиться педагогічна практика студентів із метою з'ясування рівня використання лінгвоукраїнознавчого матеріалу на уроках української мови у школі. Студенти, використовуючи спадок минулого, складають тексти для уроків із розвитку зв'язного мовлення, досліджуючи історію херсонського краю. Своєрідним продовженням роботи з текстами стали екскурсії в музеї міста Херсона, де студенти отримують додаткові відомості про історію рідного краю.

Студентам пропонувалися такі теми рефератів та курсових робіт: "Скарбниця духовної спадщини українського народу", "Використання народознавчих та краєзнавчих матеріалів на уроках української мови", "Фразеологізми як національно-культурний компонент українознавства": "Народнописане слово як засіб естетичного виховання учнів на уроках мови", "Мова як засіб зберігання культурно-історичної інформації", "Культурологічна лексика сучасної української народної мови", "Використання народних пам'яток про козацтво на уроках рідної мови", "Історичне лінгвоукраїнознавство в навчально-виховному процесі" та інші.

На заняттях із мовознавчих дисциплін використовуються прислів'я та приказки, фразеологізми, елементи фольклору, що створює в аудиторії невимушену комунікативну ситуацію. Під час роботи із казками, легендами, прислів'ями та приказками доцільно використовувати прийом зіставлення понять різних країн. Це надихає студентів на думку про те, як багато спільного в психології наших народів.

Форми роботи з розвитку мовлення з опорою на перлини народної мудрості, що містять національний колорит, відтворюють національну специфіку, емоційно забарвлені й відповідають психології носіїв мови, можуть бути різними, хоча мета їх у навчальному процесі з мови єдина – лінгвоукраїнознавча. Тому студенти, що набули вмінь працювати з культурологічною спадщиною свого народу виявилися підготовленими до майбутньої роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів.

Проведена робота стала складовою частиною формування у студентів поняття про концепцію національної школи, особливо щодо визначення національного та регіонального компоненту змісту освіти, які передбачають, що організація, зміст, форми й методики навчання мають будуватися з урахуванням культурно-історичних традицій народу на основі національно-виховного принципу.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці вправ та завдань із використанням культурологічного матеріалу, що відображає духовну і матеріальну культуру українців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С.Бацевич. – К.: Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
2. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність. – Л.: Літопис, 2003. – 304 с.
3. Кононенко П.П. Українознавство – наука любові, етики, життєтворчості: Збірник наукових праць / П.П. Кононенко. – Львів: Сполом, 2006. – 186 с.
4. Маслова В. Лингвокультуроведение. – М.: Академия, 2001. – 208 с.

5. Онкович Г.В. Українознавство і лінгводидактика: підручник / Г.В.Онкович – К.: Логос, 1997. –108 с.

Сугейко Л.Г.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ЛИНГВОКРАЕВЕДЧЕСКОЙ ОСНОВЕ

В статье рассматриваются основные положения системы профессиональной подготовки учителя начальной школы во время изучения языковедческих дисциплин на основе лингвокраеведческого материала о национальных традициях, обрядах, быте родного народа, природы края, его истории, национальном искусстве, народной символике и т.д.

Ключевые слова: лингвокраеведческая компетенция, профессиональная культура, культурологический материал, тематические группы народоведческих номинаций.

Suheiko L. P.

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS ON THE BASIS OF LINGVOCOUNTRYSTUDYING BASIS

The article examines the main ideas of the system of professional training of primary school teachers while studying linguistic disciplines on the basis of lingvocountrystudying material about national traditions, customs, the way of life of native people, nature of the region, its history, the national art, national symbols, etc.

Key words: lingvocountrystudying competence, professional culture, cultural material, thematic groups of national nominations.

УДК 372.3.064.2

Черепаня Н.І.

ВЗАЄМОДІЯ ПЕДАГОГА І ДІТЕЙ ЯК ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті з'ясовано суть поняття "педагогічна взаємодія" та проаналізовано стан проблеми розвитку взаємодії педагога з дітьми як психолого-педагогічна проблема.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, педагогічний процес, структура взаємодії, середовище.

Реалізація курсу України на європейську інтеграцію, загальна перебудова системи вищої освіти, впровадження нових педагогічних технологій постійно збагачують науку новими термінами, тим самим посилюють потребу в подоланні існуючих розходжень між вітчизняними та зарубіжними поняттєвими системами.

У сучасних умовах чимале значення надається організації взаємодії педагога і дитини при побудові педагогічного процесу.

Особистісно-орієнтована взаємодія в системі педагог-вихованець передбачає визнання особистості дитини не стільки об'єктом, скільки суб'єктом виховання, освіти, партнером у навчально-виховному процесі. Метою особистісно-орієнтованої педагогічної взаємодії педагога з вихованцем є створення сприятливих умов, сприяння її особистісного розвитку, формування у неї моральних орієнтацій, її самовизначення (С.В. Бондаревська, О.С. Газман, А.В. Мудрик, В.А. Сластенін, І.С. Якиманська, та ін.).

На необхідність розв'язання різноманітних проблем, пов'язаних із розвитком ідеї педагогічної взаємодії, вказують сучасні вчені – педагоги О.В. Глузман, О.М. Друганова, С.Т. Золотухіна, М.Б. Євтух, В.С.Курило, О.М.Микитюкта ін.

Педагогічна взаємодія володіє особливим потенціалом, тому детально розглядається вітчизняними ученими. Для нашого дослідження значущими є положення авторів про місце взаємодії в становленні особистості дитини (К.Н. Вентцель, П.Ф. Каптерев, Б.М. Майстрів),